

Vallomás Bachról

Amikor a Bach-összkiadás hetven kötetére nézek, mindig mellbe vág: ki volt ez az ember, aki utolérhetetlen zsenialitásával, akár gyertyafénnyel hosszabítva meg napjait, ennyi kottafejet tudott leírni egy emberélet alatt? Nagysága előtt Beethoven így hódol: „Nicht Bach, Meer sollte er heißen.“ Megmérhetetlen és kimeríthetetlen. Róla olyan költői szépséggel és ünnepélyességgel, ahogy azt Rónay György versében hallottuk, én nem tudok szólni. Számomra Bach több volt, más volt, mint óriás. Gyermekkorom óta tanítóm, hivatásom és munkaadóm, társam, akivel Isten kegyelméből egész életemben együtt lehettem. Erről a bensőséges kapcsolatról szeretnék most vallani.

Kisfiúként nagy kottatáskával jártam zongoraórára. A táskában egy Bach-kötet a többi mellett. Akkor még nem gondoltam arra, hogy életemben mindig lesz a táskámban legalább egy Bach-kötet. Egyelőre csak az foglalkoztatott, hogy a nagy, színes ceruzával beírt ujjrendet sikerüljön helyesen billentennem. Nem vettem észre, hogy a zongoratanár bácsi mellett ekkor egy másik tanító is mellém lépett, a Notenbüchleinek darabjaival maga a szerző.

Egyre sűrűbbek lettek a találkozások. A konzervatóriumban és a Zeneakadémián Bach a professzorom lett. A két- és háromszólamú invenciók bevezetések voltak az ellenpont tudományába. Ennél sokkal többet jelentettek a Wohltemperiertes Klavier darabjai, amelyekben a bonyolult szerkesztések egyre inkább elkápráztattak. Hogy lehet a szólamokat ilyen bravúrosan kezelni? Mitől van az, hogy akár három téma is váltakozó szólamokba helyezve ilyen pompás zenét eredményez? A következő lépcsőfok a nagy orgonaprelúdiumok, fantáziák és tokkáták megismerése volt számomra. Játzásukkor olyan zenei anyagnak lehettem interpretálója, melynél nagyszerűbbet az orgonán elképzelni sem tudtam. A formák és kifejezésmódok gazdagsága egyre mélyebbre vitt. Csak az volt a rejtély, hogy a zseniális muzsikás darabjairól messziről hallható, hogy ez csak az övé lehet. És mégis: összehasonlítva a műveket, mind másnak tűnt, az azonosságok alig fogalmazhatók meg. Zseniális variációiban mennyire más a dór tokkáta, mint az F-dúr, mennyire más a c-moll fantázia, mint a g-moll! Mindegyik új oldalról mutatta meg a pompás szépséget. Bach az orgonairodalom legnagyobb műveibe avatott be.

A tanulóévek után a szolgálatban ismét új minőségben lépett mellém a mester. Vasárnaponként visszatérő kérdés, milyen orgonazene hangozzék el az istentiszteleten. Természetesen a repertoár széles. A régi mesterek ugyanúgy kínálják műveiket, mint a romantikusok. Korárelőjátékok százai állnak rendelkezésre Praetoriustól a mai magyar szerzőkig. És ahogy a lehetőségeket mérlegelem, számos megoldás adódik, miként kapcsolódom az orgonazenével a vasárnap jellegéhez, vagy a választott énekekhez. Végül mégis legtöbbször Bach mellett döntök. Ha a legjobbat akarom, kézenfekvő ez a választás. Több mint száz énekünkre írt korárelőjátéka, akár az Orgelbüchlein kötetéből, akár más gyűjteményéből, sugározza istentiszteleteink lelki-szellemi tartalmát. Ugyanakkor

minduntalan rákényszerülök, hogy teológusként is foglalkozzam műveivel. Ez az irodalom akkora, hogy az embernek élete végéig feladatot ad a megtanulása és a művek csiszolása. Így vált Bach munkaadómmá: nem hagyott nyugton. Az egyik mű megtanulása követelte és követeli ma is, hogy a következőt is megtanuljam.

Szellemi társ is. Számomra a legnagyobb e tekintetben a Klavierübung III. kötete: a Szentháromság-prelúdium a fúgával, valamint azokkal a korárelőjátékokkal, amelyeket Luther Kis- és Nagykátéjára írt. Ennek a kötetnek huszonhárom alkotása immár ötven éve foglalkoztat. Számos ízben játszottam különféle összeállításban, és mindig szembesültem nemcsak a technikai problémákkal, hanem azokkal a zenei szimbólumokkal is, amelyekkel Bach Luther teológiai gondolatait fejezte ki a zene nyelvén. És hiába a vele való sok foglalkozás, a kérdés még ott van a művek mellett. A miért. Miért tíz hangnyi távolságú ugrással kezdődnek a Jesus Christus unser Heiland úrvacsorai énekének ellenpontjai? Ezt a zenei motívumot nem találjuk másutt Bach eszköztárában. Van, aki az Isten villámló haragjának megjelenítésére gondol, amiről szó van a korálszövegben is. Mások szerint Bach az úrvacsora titkára utal, a credo, quia absurdum-ra, hogy a lehetetlent fejezze ki ezzel a szokatlan megoldással. Vagy esetleg azt a végtelen örömet sugallja, amelyben azok részesülnek, akik Jézus Krisztussal találkoznak az úrvacsora szentségében. Máig foglalkoztat az is, hogy a Tízparancsolat énekének fúgatémája miért ismételheti kopogósan ugyanazokat a hangokat? Isten követelése ez, melyet az embernek jól meg kell jegyezni? Vagy arra akar utalni, hogy az Úr miként véste kőtáblába a tízparancsolatot? Vagy az ismétlődő hangok azt az örömet fejezik ki, amelyről az első zoltár így szól: „Boldog ember az, aki az Úr törvényében gyönyörködik, és az ő törvényéről elmélkedik éjjel és nappal.” — Nem szégyellem, hogy ennyi esztendő után is maradtak kérdőjelek bennem. Nem véletlen, hogy Albert Schweitzer, aki Bach zenei szimbolikájáról olyan sokat írt és szinte szótárat állított össze a ritmusok és zenei motívumok értelméről, éppen a Klavierübung darabjai előtt torpant meg értelmezésében.

És ha a Klavierübung szellemi kincséből, akkor minek nevezhetem a h-moll misét? E mű előadásában való részvétel a legnagyobb szellemi valósággal való találkozás, mely egyben a játékosok és énekesek számára a legnagyobb boldogságot is jelenti. Annyi szépség és fennkölttség, mélység és érzelmi gazdagság, az ellenpontozó művészet olyan mesteri alkalmazása és a dallamoknak olyan megragadó gyönyörűsége árad belőle — hogy szinte kifejezhetetlen. Ha meg kellene határoznom életem legszebb pillanatait, bizonyára a h-moll miséken való aktív közreműködés ott kapna helyet az első sorban. Így számomra Bach legboldogabb pillanataimnak szerzője is.

Zavarban csak akkor vagyok a Bach-műveket illetően, amikor gyászzenét kívánnak tőlem. Bach nem írt gyászindulót. Az Actus tragicus gyászkantáta sem olyan igazán tragikus, megrendítő, inkább figyelmeztetés az utolsó ítéletre. A passiókban sem találunk tragikus gyászzenét. Tragikus viszont Péter

kétségbeesett bűnvallása árulása miatt. De a sirató-áriák sem a szomorúsággal indítanak meg, hanem a Jézus iránti mély szeretet szépséges kifejezésével. Már Gárdonyi Zoltán professzor felhívta a figyelmemet arra, hogy a passiók és kantáták recitativóiban a halál szóra sohasem kerül disszonancia, csak a bűnhöz és a Gonoszhoz tartozó szavakra. Bachnál így érthető meg a közismert Komm, süsser Tod és a 161. kantáta címsora: Komm, du süsse Todesstunde. Megváltóját ismerve számára nem a halál a legrosszabb. Ezért írhatja le utolsó napjaiban vejevel az orgonakorált: „Vor deinem Thron tret ich hiemit”, Úristen, most eléd lépek. Tudja, hová megy. Így nevel engem is erre az órára, hogy tudjam, hová visz az út, ha szembe kell nézmem a halállal. Oda, amit a János passió végén felhangzó korál hirdet: „Végső órák ha már közel, Szent angyalod küldd értem el, Vigyen örök hazámba!”

Bach máig nagyszerű útitársam. Tanított, nevelt, míg fiatal voltam, majd munkatársam, lett a legnemesebb értelemben, sok örömet, boldog órákat szerezve volt barátom. S mindezt úgy tette, hogy keresztelő jánosi módon Krisztusra mutatott. Isten ajándékaként élem meg ma is a vele való találkozásokat.

Trajtler Gábor

(Elhangzott az Evangélikus Hittudományi Egyetem 2000. március 20–21-i konferenciája alkalmával tartott zenés áhítaton.)

Hírek

A fóti nyári kántorképző tanfolyamok időpontjai a következők:

- I.: jún. 28. (szerda) – júl. 14. (péntek), 17 nap; 14 000 Ft; vezeti: Bence Gábor.
 II.: júl. 15. (szombat) – júl. 29. (szombat), 15 nap; 12 000 Ft; vezeti: Ecsedi Zsuzsa.
 III.: aug. 3. (csütörtök) – aug. 19. (szombat), 17 nap; 14 000; vezeti: Balás István.

Érdeklődni lehet: 2151 Fót, Berda J. u. 3.; tel.: 27/ 360-093

A Deák téri orgonazenés áhítatok

sorozatában (minden hónap utolsó vasárnapján 18 órakor) május 28-án *Pál Diana*, június 25-én *Roth Márton*, július 30-án *Kiss Mariann*, augusztus 27-én *Finta Gergely*, szeptember 24-én *Szilágyi Gyula* működik közre. Műsoron: J. S. Bach és magyar szerzők művei.

Idén is megrendezésre került az **ökumenikus pünkösdi vespera** a budavári evangélikus templomban (Bp. I. Táncsics M. u. 28) 2000. jún. 12-én, pünkösöd hétfőn. A vespera előtt millenniumi ünnepélyt tartottak.